

KAPITTEL 2

Fargesterke arenaer for mangfoldig deltakelse: Erfaringer fra Fargespill

Hildegunn Marie Tønnessen Seip

Ansgar Høyskole, Norge

Irene Kinunda Afriyie

Freelance skribent, Norge

Abstract: How can we create arenas for diverse cultural participation? We draw on experiences from the multicultural musical community 'Fargespill' (in English, often called Kaleidoscope) to discuss this question. Kaleidoscope invites children and young people with different cultural backgrounds into a community where they share songs and dances and create a colorful performance together under the guidance of professional musicians and artists. As a participant (Irene) and researcher (Hildegunn), we discuss the benefits and dilemmas of such a celebration of diversity. Actively displaying differences as it is done in this project may exotify and stereotype participants, but also potentially open the stage for more diversity. It might be liberating and limiting at the same time. When participants are given the freedom to create and develop in their own image, however, they experience genuine agency. This may not change Norwegian society as a whole, where they are so often framed as the Other, but serves as a refreshing contrast. A 'colorstrong' approach, including an aesthetics of diversity, is explained and recommended, as it turns visible difference into (multi)cultural capital.

Keywords: diversity, community, colorful approach, recognition, celebrating differences

Idealet er å inkludere alle. Hva kan komme i veien? Selv har vi hørt kulturskolen omtalt som en arena for de hvite og velstående, for barn fra møblerte hjem med piano. Her vil vi dele erfaringer fra kunstprosjektet

Sitering: Seip, H. M. T. & Afriyie, I. K. (2023). Fargesterke arenaer for mangfoldig deltakelse: Erfaringer fra Fargespill. I A. Rønningen, K. Boeskov, B. Christensen-Scheel & Y. H. Trulsson (Red.), *Kulturskolen som inkluderende kraft: Perspektiver fra forskning til forandring* (Kap. 2, s. 35–57). Cappelen Damm Akademisk. <https://doi.org/10.23865/noasp.188.ch2>

Lisens: CC-BY 4.0

Fargespill, som har prøvd å bygge noe helt annet enn det. Ut fra disse erfaringene, spør vi: *Hvordan kan vi skape arenaer for mangfoldig kulturell deltakelse?*

Fargespill er et kunstprosjekt som er flerkulturelt i sin intensjon og metode. Prosjektet har spredt seg til en rekke byer etter oppstarten i Bergen i 2004. I Fargespill jobber profesjonelle musikere og koreografer sammen med barn og unge med bakgrunn fra mange land i en kreativ prosess over tid, ofte et skoleår. De leker sammen og blir kjent, og lederne ber de unge dele sanger og danser fra oppveksten eller foreldrenes opprinnelseskultur. Dette råmaterialet blir så arrangert og koreografert sammen til en Fargespill-forestilling (Hamre et al., 2011; Seip, 2020a). De fleste barna er med over flere år og flere forestillinger. Både prosjektet og sluttproduktet har fått stående applaus i mange sammenhenger – fra publikum, myndigheter og i offentligheten ellers (Kvaal, 2018b). Det har samtidig møtt kritikk for å foregå på majoritetens premisser, uten selvbevissthet om maktrelasjonene involvert i samspillet og i samfunnet prosjektet er en del av (Solomon, 2016). Fargespill og søsterkonseptet Flere Farger gjennomføres i flere byer og tettsteder i Norge og Sverige, og foregår noen steder i regi av eller samarbeid med kulturskolen. Arbeidsmåtene i den såkalte Fargespill-filosofien har også blitt overført til skole og ulike fritidsarenaer (se Hamre et al., 2011; for mer om Fargespill-metodikk og pedagogikk, se Høgskulen på Vestlandet, 2019).

En feiring av fargerikt fellesskap, som det utspiller seg i Fargespill, kan gi muligheter, inkludering og utvikling av mangfoldige aktører. Men Fargespill-tilnærmingen gir også dilemmaer. Å spille aktivt på synlige og uttrykksmessige forskjeller kan forsterke stereotypier og bidra til eksotifisering som reduserer «den andre» til sin annerledeshet (Anundsen, 2014; Ifejilika, 2018). Samtidig har mangfoldsprosjekter som Fargespill gitt mange en viktig arena (Seip, 2020a). Forfatterne av denne teksten møttes gjennom Fargespill, der Irene var deltaker og Hildegunn forsker. Irene har mange års Fargespill-erfaring, og har fått stadig mer ansvar, fra hun startet som relativt nyankommen flyktning fra Kongo til hun nå er ansatt i prosjektet.

Vi har i tittelen valgt betegnelsen «fargesterke» om Fargespill-tilnærmingen, for å spille på to elementer i Fargespill-diskursen:

Språkspillet rundt ordet ‘farge’, og fokuset på ressurser eller styrker. Det synlige uttrykket forventes å følge en mangfoldsestetikk, som implisitt fordrer den «rette» blandingen av hudfarger og andre farger og former (tradisjonelle klær/kostymer, kulisser, lys) på scenen. Mangfoldsestetikken gjenfinnes i de musikalske kombinasjonene, som gir et *world music*-lignende uttrykk (Kvaal, 2018a; Solomon, 2016). Når forskjeller settes i spill på denne måten er det potensielt frigjørende og potensielt begrensende på samme tid.

Her vil vi beskrive denne fargesterke tilnærmingen til mangfold i kulturlivet, og drøfte den kritisk og praksisnært. Problemstillingen vi søker å besvare er hvordan Fargespill skaper arenaer for utvikling av deltakelse og aktørskap for barn med ulike bakgrunner. Vi besvarer dette med autoetnografi og feltobservasjoner, i lys av teoretiske perspektiver på kultur, kategorisering og rasialisering (David, 2014; Hubinette & Bayati, 2017; Salole, 2018; Taylor, 2012). Kapittelet avsluttes med noen lærepunkter for kulturskoler som ønsker å skape arenaer for alle.

Kultur, kategorisering og aktørskap

For å se nærmere på hvordan mangfoldet kan skille og samle oss, vil vi nå ta for oss noen sentrale kulturpsykologiske begreper. Ifølge kulturpsykologien gir omsorgsgivere og omgivelser viktige rammer for hva barn og unge ser som mulige framtidene – hvilken retning man oppfatter at man bør utvikle seg i, hvilke roller man kan forestille seg å ta, hvem man kan være og hvem man kan bli (Hauge, 2009; Jansen, 2013). Samtidig som vi mennesker er aktive deltakere i vår egen utvikling, formes den av vår posisjon i relasjoner og samfunn, og utsikten derfra. Det gir føringer for hvilke narrativer det blir mulig å skrive vår egen historie inn i, og hvilket handlingsrom eller aktørskap (*agency*) vi opplever i eget liv (Jansen, 2013; Jansen & Andenæs, 2019; Seip, 2020b).

Aktørskap handler om en persons mulighet og evne til å handle (Jansen, 2013, s. 58). Å få spille hovedrollen i eget liv kan være en passende metafor for aktørskap i denne sammenhengen, med kulturaktiviteter som bakteppe. Kulturell deltakelse kan åpne for styrket aktørskap, og

er også et gode i seg selv, som kan øke livskvaliteten og forlenge livet (Løkken et al., 2020).

Kultur er et tilsynelatende enkelt, men likevel komplisert begrep. Det har vist seg vanskelig å definere disse kraftfeltene og uttrykksformene som kan prege mennesker som deler visse erfaringer, tilknytning til samme sosiale miljø eller geografiske område – uten å havne i forenklinger eller essensialisering (Dahl, 2013). I nyere faglig debatt understrekes at kultur er dynamisk, ikke en ferdig pakke man har med seg, og ikke noe som kan reduseres til landet man kommer fra.

Vi forstår her kultur som måter å forholde seg til verden, andre og seg selv på – innenfor spesifikke, men bevegelige repertoarer som utvikles, internaliseres og uttrykkes gjennom deltakelse i sosiale sammenhenger gjennom livsløpet (Seip, 2020a). Samtidig vil vi vise til at kultur også brukes som kategori, som én av flere måter å sortere vår sosiale verden på (Chrysochoou, 2004). Ut fra sosial kategorisering innebærer begrepet «flerkulturell» noe kategorioverskridende, og beskriver livsløp på tvers av kulturelle kategorier. Å posisjoneres som et grensetilfelle kan være en anerkjennelse, men også ha en ekskluderende eller i det minste avgrensende funksjon, brukt fra majoritetens side.

Når kultur brukes som kategori, minner det om *etnisitet* som et relasjonelt begrep. I sin nå klassiske definisjon av fenomenet omtalte Fredrik Barth (1969) etnisitet som den sosiale organiseringen av kulturelle forskjeller. Da handler det ikke om forskjeller i en eventuell kulturell substans, men om grensedragningene: Hvilke grupperinger deler man inn i, hvem blir forstått som «vi» og «de andre» – og hvem plasseres på grensen, som flerkulturelle?

I praksis vil mennesker som kategoriseres av andre eller seg selv som flerkulturelle ofte ha et utseende, navn eller lignende som ikke oppfattes som typisk majoritetsnorsk. Gjennom disse mekanismene kan mennesker som ellers har svært ulike bakgrunner få noen felles erfaringer av markert annerledeshet: diskriminering i arbeidslivet og boligmarkedet, møter med fordommer, og å oppleve å måtte representere sin gruppe, eller bli plassert i grupper man ikke tilhører. Ut fra ytre markører blir man sosialt konstruert som «annerledes» innenfor et visst makthierarki (Dahl, 2013; Salole, 2018). På den andre siden vil de som ser ut som majoriteten

ha visse tatt-for-gitte privilegier, som å regnes med som innenfor, «vanlig», og forstås som «seg selv» og ikke som representant for noen gruppe. I nordisk sammenheng følger slike privilegier gjerne med lys hudfarge, så det blir treffende å kalle det hvithetsprivilegier (Hubinette & Bayati, 2017; Salole, 2018). Disse kategoriseringene kan begrense aktørskap og likestilt deltakelse. Det er utbredte utfordringer i mangfoldige samfunn, som vi nå skal se på hvordan vi kan møte.

Ulike tilnærminger til mangfold

Forskjellene iblant oss danner mangfoldet, en realitet i alle moderne samfunn. Er mangfold en utfordring å løse, eller en rikdom å omfavne? Og hvis man vil omfavne det, og inkludere flest mulig – er det da best å nedtone eller vektlegge forskjellene? Dette kan kalles en henholdsvis *fargeblind* eller *fargesterk* tilnærming til mangfold. En fargeblind tilnærming har som intensjon å se bort fra kulturelle, etniske og språklige forskjeller, basert på tanken om at alle er likeverdige og bør vurderes på individuelt og ikke kollektivt grunnlag (Chrysochoou, 2018). Dermed skal for eksempel ledere i arbeidslivet behandle alle ansatte likt, uten spesielle hensyn til ulike bakgrunner. Faglig sett kan dette begrunnes i sosialpsykologisk kunnskap om at vi skiller mer mellom inngrupper og utgrupper når gruppeinndelingene gis oppmerksomhet (Heine, 2015). Den fargeblinde strategien blir i stedet en form for dekategoriisering, der man prøver å komme bort fra gruppeinndelinger det fort oppstår fordommer mellom, til å møte hverandre som individer (Chrysochoou, 2004). Et problem med tilnærmingen er at vi kan overse diskriminering der det faktisk skjer, fordi vi ikke vil se det. I tillegg kan mulighetene i mangfoldet gå tapt, som at ulike perspektiver møtes så vi blir klokere og mer kreative sammen (Brenna & Solheim, 2018).

Den andre tilnærmingen, som vi her velger å kalle *fargesterk*, løfter i stedet fram forskjellene og feirer dem. Fargespill-filosofien hevder i tråd med dette at vi ser hverandre tydeligere og blir rikere når alle de ulike kulturene, fargene og uttrykkene våre kommer fram (Hamre et al., 2011). I arbeidslivet dukker denne tilnærmingen opp som mangfoldsledelse og mangfoldskompetanse, hvor det oppfordres til å både anerkjenne

forskjeller og ta dem i bruk som en ressurs, og gi ulike stemmer møteplasser hvor ny innsikt oppstår (Brenna & Solheim, 2018). Sosialpsykologiske studier viser at anerkjennende mangfoldstilnæringer skaper bedre relasjoner og trivsel hos alle, og mer engasjement hos minoritetsdeltakerne, enn såkalt fargeblinde strategier (Heine, 2015, s. 24–26).

Samtidig ligger det en spenning i å framheve forskjeller som man samtidig ønsker at ikke skal lede til forskjellsbehandling. Taylor (1997) viser i sin drøfting av anerkjennelsens politikk hvordan multikulturalismen kan komme til å reprodusere nettopp de forskjellene tilnærmingen søker å overvinne. Det oppstår ofte motsetninger mellom å anerkjennes som individer og som grupper. Som et alternativ til den multikulturelle vektleggingen av forskjeller har Riis (2019) foreslått en *interkulturell* tilnærming, som heller retter fokus på det som skjer *mellom*, i møtepunktene – og på det nye som stadig skapes der. Både det multikulturelle og det interkulturelle perspektivet faller her innunder fargesterke tilnæringer. I praksis inneholder de begge noen av de samme dilemmaene (Taylor, 2012).

Fargespill kan illustrere hvordan en slik fargesterk tilnærming kan utspille seg i praksis. «I musikken og dansen ser vi det tydelig: Hvor åpenbart det er at vi er like og hvor berikende det er at vi er forskjellige», heter det i Fargespill-tilnærmingen (Hamre et al., 2011). Vi skal nå se nærmere på konkrete observasjoner og erfaringer fra Fargespill.

Metoder og empirisk grunnlag

Dette kapittelet er basert på autoetnografi, en relasjonell og refleksiv tilnærming til å utvikle kunnskap (Klevan et al., 2019). Vi anvender og analyserer egne erfaringer autoetnografisk. Erfaringene bygger på egen deltakelse i Fargespill for Irenes del, og for Hildegunns del på datainn-samling fra fire ulike Fargespill-steder i perioden 2014–2018. I dette doktorgradsarbeidet ble flere ulike metoder kombinert i utforskningen av hva det betyr for barn og unge med sammensatt bakgrunn å delta i musikkprosjektet: feltarbeid, dybdeintervjuer og spørreskjemaer (Seip, 2020a). Hildegunn begynte med deltakende observasjon på øvelser i et år, sammen med rundt 90 deltakere som var mellom 7 og 25 år.

Slik ble hun kjent med prosjektet og deltakerne i en assistent-lignende voksenrolle.

Det overordnede forskningsprosjektet har NSD-godkjenning, og tilstreber å ivareta deltakernes personvern og ve og vel gjennom alle prosjektfaser. I dette kapitlet presenteres en ny analyse av noen av disse feltobservasjonene, sammen med ny autoetnografi fra begge forfatterne – altså fra Irenes deltakererfaring og Hildegunns feltarbeid. Her anonymiserer vi når vi nevner andre enn oss selv i de autoetnografiske refleksjonene. Vi har skrevet på skift i et delt dokument.

Autoetnografi er en metode der forskere bruker sine egne erfaringer i analyser av sosiale praksiser og kulturelle forestillinger (Adams et al., 2015). Ofte kaller man selvrefleksjon knyttet til feltarbeid for autoetnografi, men også andre refleksjoner over egne erfaringer og posisjoner kan inngå i materialet, og det er denne brede forståelsen vi anvender her. Autoetnografisk metode anerkjenner hvordan forskere, som andre mennesker, inngår i relasjoner og sosiale konstallasjoner som former vår opplevelse av verden. Måten kunnskap presenteres på i en autoetnografisk tilnærming kan virke uvant og vekke skepsis fordi den skiller seg fra andre vitenskapelige tekster, med en større nærhet til stoffet, inkludert egne erfaringer, sanseinntrykk, følelser og refleksjoner. Å bruke denne tilnærmingen er også å slå et slag for at vitenskapelig basert kunnskap kan inkludere slike emosjonelle og subjektive dimensjoner (Adams et al., 2015; Bitsch, 2018). Med dette grepet protesterer vi mot en dualistisk tilnærming til kunnskap som vil plassere rasjonalitet og emosjonalitet som motsetninger, og som prioriterer det intellektuelle, distanserte og «objektive» blikket, som lenge har preget vestlig, mannsdominert vitenskap (Adams et al., 2015).

Vi verken kan eller vil late som om vi ikke er involvert i det vi skriver om, og vil heller forsøke å gjøre våre posisjoner, erfaringer og hvordan vi inngikk i samspillet tydelig for leseren. Dette speiler feltet vi skriver om, som i seg selv ikke tillater noen å stille seg utenfor de posisjonerte relasjonene det består av. Våre posisjoner som norsk-kongolesisk/norsk/kvinne/deltaker/forsker formet erfaringene, og dermed også autoetnografien vi presenterer her. Deltakerens egenerfaring er dermed en like sentral del av bidraget til ny kunnskap og forståelse som forskerens

feltarbeid. Helt konkret beskriver vi ulike episoder og fortellinger, for så å ta et skritt tilbake og analysere dem, med et både kritisk og engasjert blikk. Datamaterialet i form av episoder og autoetnografiske tekster er markert i kursiv og med innrykk, for å skille dem fra påfølgende faglig refleksjon. Tilbakemeldinger fra fagfeller og kolleger har vært til hjelp i skriveprosessen, for å styrke de kritiske perspektivene og utfordre oss til en konstruktiv refleksivitet.

- Hva kan du bidra med?

Først deler Irene noen erfaringer som deltaker i Fargespill gjennom flere år:

Jeg kom til Norge som FN-flyktning fra Kongo for 13 år siden. Mitt møte med Norge var utfordrende på grunn av mange ting, som kulturforskjeller, vær og språk. Det ble bedre med tiden, men det vanskeligste har alltid vært språket, som har hindret kommunikasjon, skapt misforståelser og vært en barriere for mestring på skolen.

Jeg er overbevist om at det har vært spesielt vanskelig også fordi det ikke har vært noen i nærheten å se opp til. Etter mange år i Norge hadde jeg aldri sett en kvinne fra mitt kontinent som hadde klart seg bra karrieremessig. De høyeste stillingene var sykepleier eller spesialsykepleier. Det er veldig imponerende, men jeg forventer mestring på alle arenaer og yrker. Det er nok knyttet til mine erfaringer med mange sterke kvinner, gjennom barndommen og livet på flukt. I Kongo er det farligere å være kvinne enn soldat. FN har kalt landet verdens voldtektshovedstad. Jeg har sett kvinner som klarte å overvinne det utroligste. Hvor ble de av i Norge?

Nå har jeg vært med i Fargespill i 13 år, først som vanlig deltaker og de siste årene som ansatt. Fargespill inviterte meg inn som helt ny i Norge, ikke bare til å få være med, men til å bidra – til å være god i noe og dele noe jeg kunne fra før. Jeg har valgt å være med så lenge fordi Fargespill er mer enn musikk og dans for meg. Jeg liker måten jeg blir møtt på i Fargespill, med respekt og positiv nysgjerrighet. I Fargespill blir man målt mot seg selv. Du skal ikke danse like bra som han fra Sri Lanka eller synge like bra som hun fra Rwanda, men du får samme spørsmål som alle andre som kommer til Fargespill: «Hva kan du bidra

med?» Fargespill fokuserer på hva jeg er best til, så her får jeg ikke bare mulighet til å gi, men også mulighet til å være sterk. Vi deltakere inspirerer hverandre, ikke bare i prosjektet, men i livet utenfor. Jeg har selv fått stadig mer ansvar og oppgaver, og har nå ansvaret for det viktigste i Fargespill, nemlig aktørene, i min nye lederstilling som aktøransvarlig. Det har også åpnet andre dører.

Her illustreres det hvordan åpenheten og anerkjennelsen skilte seg fra erfaringene ellers i storsamfunnet. At Fargespill oppleves som et slikt fristed forteller også mange andre deltakere (Seip, 2020b). I det norske samfunnet kan det oppleves som et underliggende krav at man bør bli så norsk som mulig, samtidig som man aldri kan bli det fullt ut med bakgrunn annenstedsfra (jf. Afriyie, 2018; Gullestad, 2003) – kanskje heller ikke uten hvit hud (Vassenden, 2011). Fargespill har den motsatte logikken, hvor det «unorske» blir innrammet som en ressurs og et bidrag til det fargerike som gruppa skaper sammen (Hamre et al., 2011). Det åpner andre mulige utviklingsveier (Jansen, 2013; Seip, 2020a).

Mange slags mangfoldskapital

Det er altså annen kulturell kapital som er gangbar i Fargespill enn i storsamfunnet og mange andre kulturarenaer. Uskrevne regler dikterer hvilke praksiser som markerer tilhørighet og gir innpass og suksess, og de må læres i samspill med andre. Slik kan sosial kapital veksles i kulturell kapital (Bourdieu, 2011). I samfunnslivet ellers kan det oppleves som avgjørende å være innforstått med norske normer og uskrevne regler, og øve seg i praksiser som gir lokal kulturell kapital – som strikking, skigåing, fjellturer og hytteliv (Afriyie, 2018). I Fargespill etterspørres annen kulturell kapital, helst tradisjonelle elementer fra andre land eller fra minoriteter i Norge, som joik og folkemusikk fra hele verden. Det foregår stadig forhandlinger om innhold. Ungdommene foreslår gjerne mer moderne popsanger og medieinnhold, mens lederne har en tendens til å foretrekke folkemusikk og folkedans. Initiativtakerne forklarer dette musikalsk og kunstfilosofisk med at folkemusikk har blitt foredlet gjennom generasjonene, og dermed er kvalitetssikret og ofte identitetsbærende (Hamre et al., 2011). Det er likevel etter hvert også eksempler på

at ulike sjangre og nyere musikk slipper til i Fargespill, og at deltakerne får skrive og komponere nytt materiale. Selv om folkemusikk har mange kvaliteter, ser denne mer fleksible tilnærmingen ut til å styrke de unges eierskap til stoffet.

Det er flere uttrykksformer eller modaliteter i sving enn musikk og dans. Det visuelle spiller en viktig rolle, og skal i tråd med Fargespillnavnet gjerne være fargerikt og frodig, både klær, kulisser og scenografi. Kleskoder kan generelt være viktige å mestre for å lykkes på ulike samfunnsarenaer (Afriyie, 2018). I Fargespill har barna og ungdommene ofte blitt bedt om å ta på seg egne nasjonaldrakter når det er forestilling. Blandingen dette gir av bunader, sarier og ulike «etniske» broderier har blitt kritisert for å utgjøre en usunn representativitet, som Ifejilika i sin kritikk opplevde som en slags nasjonalisme på scenen (Ifejilika, 2018). Men kleskoden er i utvikling, forteller Irene:

Vi sier ikke nasjonaldrakter lenger, men festdrakter. Da Fargespill startet i 2004, var målet å vise mangfoldet som finnes i Bergen, som mange ikke visste om. I dag er gruppa mer sammensatt: etnisk norske, etterkommere av innvandrere, adopterte, flerkulturelle, flyktninger som nettopp har kommet til Norge. Derfor blir festdrakt riktigere. Barna kan oppmuntres til å gå med fargerike klær, også fordi svarte klær ikke synes godt på scenen. Eller, ganske enkelt: «Kle deg i noe som gjør at du føler deg fin.»

Det gir andre slags forskjeller, med vekt på at deltakerne skal føle seg hjemme i antrekkene sine. Ny kleskode ga kritikeren Ifejilika et mer positivt inntrykk av deltakernes spillerom (Ifejilika, 2019). Hildegunn har observert at deltakerne selv bidrar aktivt til å nyansere og forhandle om antrekk og kleskoder i prosjektet:

Det nærmer seg forestilling. Barna er opptatt av hva de skal ha på seg. De tar med mer på øvelsene: broderte kapper, setesdalsbunad, samisk skjerf. Én deltaker først i en flott sentralasiatisk drakt og så i latinamerikansk sambakostyme. Det er godt å se deltakere kle seg og danse ut fra flere tilhørigheter. Da må de ikke bare representere én forestilling om hvem de er, men får veksle.

Ei jente som ble spurt om hun hadde en nasjonaldrakt hjemmefra til forestillingen, forklarte at det ikke var én nasjonaldrakt, men ulike folkegrupper innad i landet, øst, vest, nord og sør, med ulike språk og drakter.

En deltaker har kilt. Jeg kommenterer at det var stilig, og spør om vedkommende har røtter fra Skottland. Bare så vidt, er svaret – teller en britisk oldeforlder? Egentlig fant han fram kilten mest fordi kameraten synes han skulle gå med noe kulere enn en vanlig tøy. Han hadde en kilt, da ble det den.

Her er det tydelig at de unge deltakerne forhandler og nyanserer «reglene», så de kan gå med noe de selv trives med. Lederne kom dem i møte, og synes å gå etter estetiske kriterier mer enn etniske. Når det gjelder ulikt utseende kropp, hud og hår, ble det ikke nevnt eksplisitt, men det kan se ut som om den samme mangfoldsestetikken gjorde seg gjeldende der – at det var et mål å vise fram en bredde. Her forblir mye usagt, som nevnt over. Hildegunn leter selv etter ord her:

Jeg kjenner at jeg fortsatt famler og blir oppriktig i tvil om hvilke ord som virker og treffer. Jeg blir aldri helt flytende i språk for erfaringer jeg ikke selv har kjent på kroppen. Men kan vi prøve likevel, sammen? Det kan være vanskelig å svelge at gode intensjoner ikke er nok. Samtidig har vi melaninfattige bare godt av å gå noen ekstra runder med ordene våre, etter hundrevis av år med misfarget språkbruk og undertrykkende definisjoner. Så lenge hvithet fortsatt gir taus makt. Også på arenaer hvor idealet er at farge ikke betyr noe, kan synlig mangfold brukes nærmest som et kunstnerisk virkemiddel. Og vi snakker ikke om det, eller vi famler etter ordene.

Til forskjell fra mange andre arenaer deltakerne er på, gir melaninrikt utseende «uttelling» som en slags usagt kapital i Fargespill, sammen med klesdrakter, språk og musikkuttrykk utenfor majoritetsnormalen, i det vi her kaller en mangfoldsestetikk. «Annerledeshet» anerkjennes som verdifulle bidrag til den rette kunstneriske miksen, selv om ikke det nødvendigvis betyr full likestilling med majoritetsuttrykket ut over denne kreative funksjonen.

Det kan også illustreres med språkene som er i spill. Språkbeherskelse er en nøkkel til suksess på en rekke områder – i kommunikasjon, for tilhørighet, i utdanning og arbeidsliv, noe som ofte er særlig tydelig for minoritetsspråklige (Afriyie, 2018; Dahl, 2013; Salole, 2018). Språk er verdifull symbolsk kapital, fordi den språklige kompetansen kan omsettes til andre former for verdi, som sosial deltakelse og skolemestring. I Fargespill, som i storsamfunnet ellers, er norsk fellelspråket. Deltakere

som i tillegg behersker andre språk får mulighet til å vise dem fram og være ekspertene når de lærer bort sanger. Andre språk oppveier ikke eventuelt manglende norskferdigheter fullt ut, men kan likevel fungere som en parallell kapital – som *også* gir plass i gjengen. Hildegunn observerer:

Det har vært episoder der yngre barn som er mer flytende i norsk ler litt av ungdommer som uttaler noe ureglementert. Det utfordrer maktforholdet mellom aldersgruppene. Men like etter kan de samme barna stå og beundre den samme ungdommens danseferdigheter med store øyne.

Dette illustrerer hvordan det gir flere muligheter til anerkjennelse når flere modaliteter er i sving. Det er en rekke andre uttrykksformer enn verbalspråk som teller i Fargespill, blant annet bevegelse, dans, musikk, kroppsspråk, rytme, stemmebruk, ansiktsuttrykk, farger og scenografi. Multimodalt samspill kan virke utjevnende og gi mer inkluderende kommunikasjon der mennesker med varierende språkkompetanse møtes (Engebretsen, 2015; Schuff, 2015). Flere Fargespill-deltakere har pekt på hvor viktig det var for dem å inkluderes og kunne delta på andre måter før de hadde lært seg så mye norsk, for eksempel ved å danse (Seip, 2020b). Andre modaliteter har også sine ferdighetskrav, men en bredde i ulike meningsressurser gir flere spillerom. Her kan kulturskoler ha stort potensial.

Forskjellskompetanse og forhandlinger i Fargespill

Fargespill er et musikkprosjekt som skaper arenaer der andre kvaliteter enn «norskhet» eksplisitt anerkjennes, som noe som gjør det norske samfunnet rikere (Hamre et al., 2011). Deltakerne snakker varmt om mulighetene til å vise ulike sider av seg selv, og være verdifulle bidragsytere. Dette gir dem en arena hvor de slipper å føle seg som «dummet i klassen» (sitat fra intervjudeltaker), eller som en annen deltaker sa: «To timer der du ikke er unorsk.» Her får deltakerne bruke sin både-og-tilhørighet som den spisskompetansen den er. Flere av dem omtaler denne arenaen som et fristed eller lykkested. Forskjellsfellesskapet gir avkobling og bevegelsesfrihet, og dermed rom for å være «seg selv».

Samtidig som anerkjennelsen av forskjeller forstås som viktig og riktig, foregår det stadige forhandlinger om kategorisering. Når deltakere omtales som representanter for et land eller kontinent møtes det iblant med mild motstand, for eksempel gjennom nyanseringer («det er ikke meg som er derfra, men foreldrene mine») og humor. Det forhandles også om eierskap og bruk av det musikalske materialet, og hvordan det best kan settes sammen og utføres (se Kvaal, 2018b). At disse samtalene gis rom er viktig for at deltakerne skal få være i bevegelse og stadig utvikle seg, også i retninger som ikke er gitt av andres forventninger.

Aldersspredningen i gruppa, fra barneskoleelever til unge voksne, gir barna ungdommer å se opp til. Ungdommene kan igjen se opp til de eldste deltakerne og de voksne lederne i miljøet. Det er også andre elementer som spiller inn i beundrings- eller maktbalansen, som språkbeherskelse, sang- og danseferdigheter, sosial kompetanse og humør.

Under en øvelse ble en gruppedeltaker bedt om å lære de andre en afghansk dans. Lederne skrudde på musikk fra Midtøsten. Etter å ha prøvd å danse en liten stund – velkjente trinn til ny musikk – stoppet Abdul, en av de afghanske guttene, og utbrøt: «Det går ikke! Alt blir bare en salat.» Til dette svarte en av lederne: «Men salat er jo sunt, ikke sant?» De lo litt av dette sammen og fortsatte å øve. Senere i prosessen satte de musikk fra enda et land til denne dansen. Abdul forklarte etter dette at han forandret mening om miksen etter hvert: «Jeg trodde det var umulig, men det ble faktisk veldig kult!»

Dette eksemplet kan illustrere hvordan deltakere i interkulturelle kreative prosesser gradvis kan venne seg til nye former for kulturell kompleksitet, og finne rom for det i seg selv. Gjennom delerundene kan mange deltakere ganske tidlig i prosessen få stå foran og vise de andre. Samtidig er utviklingen av aktørskap et tålmodighetsarbeid. Det er tydelig i materialet at det skjer en betydelig modning over tid blant dem som deltar over flere år (Seip, 2020a). Veteranene blant deltakerne har fått økt ansvar og en sterkere stemme gjennom den langsiktige deltakelsen. Noen steder har de unge deltakerne etter hvert selv bedt om tillitsvalgte, og så valgt det. Deltakere som har vært med i flere år forteller også de sterkeste historiene om hva denne arenaen har betydd for dem. Fra å ha delt sanger og vist fram danser går noen etter hvert inn i assistentroller og videre

ansettelse. Dette er kanskje de tydeligste eksemplene på at det i Fargespill modnes fram selvstendige aktører.

Å posisjoneres og/eller finne sin plass

Anerkjennelsen som gjør denne arenaen inkluderende kan samtidig plassere deltakerne i en mangfoldskategori som utløser bestemte forventninger. Dette tok en ung gutt fort på kornet:

Under en oppstartssamling med Fargespill, spurte lederne barnegruppa om de visste hva vi skal gjøre nå. En hånd skjøt straks i været i klasserommet: «Dere vil vi skal gjøre sånne utlendingsting», sa han. Latteren spredte seg i rommet, blant både barn og voksne. Lederne lo også, og svarte med å igjen fortelle hva de var der for – for å skape noe vakkert sammen, noe vi bare kan skape fordi vi er forskjellige.

Denne lille episoden illustrerer at barna raskt kjenner på forventningene til å komme med en bestemt type bidrag, fordi grunnpremisset er at de er interessante i kraft av sin annerledes bakgrunn. Denne spenningen berøres jevnlig i prosjektet, om sjelden så eksplisitt som her.

Irene har opplevd Fargespill som en lærende organisasjon, som har utviklet seg i retning av mer medbestemmelse. For å få til det må slike samtaler og innspill og kommentarer med snert lyttes til når de dukker opp. Både når deltakere spør om generaliseringer og når de uttrykker sin frustrasjon, for eksempel over å ikke få synge solo på det de opplever som «sin» sang eller over sanger som forandrer seg underveis, kan det være noe å lære for de voksne rundt dem. Da gjelder det å lytte og å ta utfordringene som en utviklingsmulighet.

Situasjonen beskrevet over viser også at det er rom for å benevne dette, og hvordan humor og latter ofte kan oppløse spenningene som oppstår i denne typen forhandlinger. Vi har sett mange andre eksempler på at etniske kategorier og forskjeller tulleles og lekes med i Fargespill, og at det skjer forhandlinger om identitet med glimt i øyet. Irene har selv spøkt sammen med andre med afrikansk bakgrunn om at både norske ledere og andre kan være «mer eller mindre afrikanske» i væremåte og personlighet. Arenaen gjennomsyres av lek, latter og kreativitet (Seip, 2020b).

Men også her skjer dette innenfor visse rammer, som både framhever og binder deltakerne til forskjellsdiskursen. Spenningene i å feire forskjellene ble også et tema Hildegunn drøftet med ledere i Fargespill-prosjektet under feltarbeidet:

Hen var uenig i hvordan jeg tolket den overraskende kommentaren om «utlendingsting», at det viser at denne typen arbeid også kanskje kan aktivere noen stereotypier. Hen tenker det blir feil konklusjon, for «det gjør jo bare at vi blir tydeligere for hverandre». Litt ubehagelig følt uenigheten – jeg har jo en tendens til å ville bli forstått. Jeg skjønner frustrasjonen hvis det er dette med stereotypiene som blir overskriften. Det var jo helt i begynnelsen at kommentaren falt, og det har skjedd mye siden da. Mange har vist hva de kan og har med seg, mange har lyttet, sett nye sider av hverandre og sunget med på hverandres sanger. Og nettopp det tenker jeg er en viktig motsats til eksotifisering og stereotypier basert på opprinnelse; at det ikke bare blir «de andre», «de derfra» som synger og danser sånn og sånn, men at det kulturspesifikke og det universelle møtes og foregår parallelt: Det som var «hennes» sang eller «hans» dans, er nå blitt «vår» ... Folketonene fra Norge og andre land blir likeverdige elementer i en større enhet, sammen med egenskrevet rap på persisk og joik på samisk. Og det kan sannelig bli «magisk», som vi sier. Det er nok forskjell på hvor magisk det er for ulike deltakere, kanskje blir «effekten» enda større når man hører sin egen sang sunget av alle? Dette vil se ulikt ut fra ulike kanter, også fra ledernes posisjon. De har jo ikke vært ute etter stereotypiene, men etter sang- og danseglede, og fellesskapet når vi deler! Fra det perspektivet føles det vel urettferdig å få høre at man styrker stereotypier. Det jeg mente ligger mye mer på strukturnivå, ikke i det den enkelte gjør – det kan være et viktig skille.

Her ser vi at ulike aktører har ulike perspektiver på og ulikt utbytte av det som skjer. Det er også nyttig å skille mellom nivåene i samspillet: forskjellen mellom den enkeltes intensjoner, og mønstrene som slår inn på et mer strukturelt nivå.

Midt i kompleksiteten forteller mange deltakere at dette har blitt en viktig arena for dem, et sted hvor de kan få bidra og få være seg selv. Det beskrives som et sosialt miljø hvor man ikke trenger å forklare seg, et fristed, i motsetning til andre arenaer hvor barna og ungdommene oftere kjenner seg kategorisert av andre, også på andre måter enn de ville

definert seg selv. For Irenes del var det da jeg kom til Norge at jeg ble «afrikaner» – en veldig vid kategori som følte fjern. I dag kaller jeg meg gjerne stolt norsk-kongoleser. Som minoritet må man ofte leve med at nyansene i identiteten ikke oppfattes av andre, og man fort blir «bare en utlending» (jf. Chrysochoou, 2004). Identitet produseres og reproduseres i sosialt samspill, i en kombinasjon av hvordan man definerer seg selv, hvordan resten av samfunnet definerer en, og hvordan en svarer på andres kategorisering (Jenkins, 2008; Seip, 2020a). Fargespill tilbyr ressurser for å navigere i dette landskapet: Støtte for å være *både-og* og ikke enten-eller, anerkjennelse av flere identitetsaspekter (ikke bare hvor godt man behersker «det norske»), og et humorfylt miljø hvor man kan motsette seg å settes i bås gjennom spøk og leken motstand (Seip, 2020a).

Mangfoldig kapital, kritikk og motkritikk

I Fargespill blir deltakere med minoritetsbakgrunn tilskrevet kulturell kapital (jf. Bourdieu, 2011), og verdsettes for sitt særpreg på en måte som er sjelden i Norge. Deltakerne blir posisjonert, ikke som «malplassert materie» (jf. Douglas, 2003), men som spennende fargeklatter. Det innebærer kanskje samtidig at vi blir begrenset til å være eksotiske og interessante fordi vi er fra et annet sted, og passer godt inn i et kollektivt narrativ om det lykkelige flerkulturelle Norge, der litt kalde og stive nordmenn har godt av utlendingers varme og rytme. Det er så klart forenklinger, men illustrerer komplementariteten i hvordan vi forstår oss selv og andre, at vi ofte plasserer andre som motsetninger også for å plassere oss selv i en passende posisjon (jf. Anundsen, 2014, Sibeko, 2019). Om det er en vennlig variant av dette som foregår her, er det likevel en form for annengjøring (Salole, 2018).

Disse mekanismene er ikke særegne for Fargespill, men innvevd i samfunnet prosjektet foregår i. For å motvirke dem, er bevissthet og medbestemmelse viktig. Tillitsvalgte, interne forhandlinger og deltakere som får tiltakende ansvar i prosjektet bidrar til dette. Fargespill og andre kulturaktører er også selv tjent med en mer mangfoldig ledelse, både i form av kompetanse og troverdighet. Det bidrar til å imøtegå kritikken fra blant annet Solomon (2016), om at majoritetsnorske ledere koreograferer

eksotiske «andre» og slik skaper et illusorisk glansbilde av det flerkulturelle Norge, som om det bare var en fest. Noe denne kritikken ikke tar på alvor er blant annet min (Irenes) og andre deltakeres rolle og bidrag i prosjektet (Pedersen & Moberg, 2017). Irene kjente selv på hvor viktig anerkjennelse er da hun hørte Solomon framstille prosjektet som om hun bare var en brikke i noen andres spill, mens hun opplever at hun har jobbet og øvd, bidratt og fått være med på å forme det Fargespill er blitt.¹

Jeg er sånn som sier ifra. Derfor reagerte jeg også da Solomon kritiserte Fargespill. Jeg føler at det perspektivet framstiller oss fargespillere som veldig dumme, som om vi trenger hjelp og han skal komme og redde oss. Jeg leste hans artikkel, og han spør om «Can the Fargespill sing?». Det spiller på et spørsmål fra faglitteraturen, «Can the subaltern speak?». Men jeg synes spørsmålet bommer, for alle vet at Fargespill kan synge. De fleste som har sett Fargespill, de har opplevd noe magisk. Og har virkelig blitt imponert. Men så blir heller spørsmålet, «Can the Fargespill speak?». Kan de snakke for seg selv, og si noe? Jeg føler at jeg kan snakke! Og det kan alle i Fargespill dokumentere. Hvis jeg ser noe jeg ikke liker, går jeg og sier det med en gang. Fra hans perspektiv forsvant vår stemme helt, deltakerne her. Det provoserte meg. Jeg skjønnte ikke hvor viktig anerkjennelse var før jeg leste den artikkelen der. Da ser jeg at all den tid og energi og kunnskap jeg har lagt inn i prosjektet bare settes til side, og de andre får æren. Lederne har gjort sitt, ja, men her får de både ansvaret og æren for mer enn sin del.

Kritikken vekker altså motkritikk. Kritiske røster på et slikt mangfoldsprosjekt gir muligheter til å lære – om hvordan det oppfattes, og ikke minst til å utvikle det videre. Ut fra teorien vi presenterte tidligere er det ikke overraskende at bekymringene handler om farene for overforenkling, eksotifisering, og aktivering av gjensidige stereotypier («snille hvite nordmenn inkluderer spennende fargerike andre»). En utfordring ved den fargesterke tilnærmingen er jo nettopp at den kan redusere mennesker til representanter for sin bakgrunn, og gi forskjellene oppmerksomhet på bekostning av det vi deler. Irene opplevde ironisk nok Solomons kritikk som «snill hvit mann som skal redde fargerike andre».

---

1 En oppsummering av utvekslingen mellom Irene og Thomas Solomon finnes i Skanding (2016) på ballade.no.

Samtidig som det er gode grunner til å anerkjenne forskjeller, trenger vi å holde samtalen i gang om hvilke forskjeller som skal bety noe. Mangfold består ikke bare i synlig ulikhet, og en overdreven vektlegging av det kan bli til en rent symbolsk inkludering, såkalt tokenisme (om tokenisme vs. reell maktdeling, se Borg & Kristiansen, 2009). Det krever langt mer å gi faktisk innflytelse til mennesker med ulike meninger, erfaringer, perspektiver, bevegelsesmønstre, funksjonsnivåer, aldre, kjønn, legninger, inspirasjonskilder, verdisett og så videre – enn å vise fram én som skal se «mangfoldig» nok ut, for eksempel i kraft av sitt melaninrike nærvær. Ensidig fokus på bestemte forskjeller kan også gjøre at vi overser andre, og hvordan de overlapper, som litteraturen om interseksjonalitet peker på (Collins & Bilge, 2016). I Fargespill er mangfold nesten ensbetydende med forskjellig kulturbakgrunn. Kjønn nevnes iblant, mens for eksempel legning eller funksjonsevne ikke tematiseres (Kvaal, 2018). Der Fargespill spiller på etnisk mangfold, spiller et søsterprosjekt som *Spor* på mangfold i funksjonsevne og nevrodiversitet. Begge prosjektene holder hus ved Kilden Dialog, og jobber med skapende inkludering – men altså langs ulike dimensjoner. Prosjektene utfyller hverandre, de løfter fram (og tildekker) ulike sider av det menneskelige mangfoldet. Summen av dem gir en større bredde.

Melaninnivå i seg selv hadde i en ideell verden ikke betydd så mye (utenom i valg av solkrem og foundation), men så lenge strukturell ulikebehandling etter hudfarge er en sosial realitet, er det nødvendig å erkjenne det. Synlig forskjellighet gir en bredere representasjon, så flere unge kan kjenne seg igjen og se seg selv i ulike roller. Man bør verken bruke den som er synlig annerledes som mangfoldsalibi, eller diskvalifisere noen fordi de ikke er «mangfoldige» nok. Hvite menn kan også danse. Men til sammen er det viktig at vi som synes eller høres, utgjør et mangfold. Mangfoldet er ikke «de andre», men summen av oss.

Den fargesterke dobbeltheten

Aktørskap handler som nevnt om mulighet og evne til å handle. Irene har opplevd økende grad av aktørskap både for seg selv og andre i Fargespill, gjennom voksende mulighetsrom gjennom årene som deltaker. Så foregår

prosesser parallelt på aktør- og strukturnivå. Strukturene er langsommere å endre, og er ikke nødvendigvis noe et enkeltstående prosjekt kan gjøre noe med, selv om det kan få ringvirkninger. Ofte fortsetter ulike maktforhold på makronivå, selv om aktørene opplever økt handlingsrom i mikrosystemet og på mesonivå. Solomons kritikk går på strukturnivå, mens aktørene ikke nødvendigvis kjenner seg igjen i den. For dem er det verdifullt i seg selv at denne arenaen fungerer annerledes enn resten av storsamfunnet, og gir dem et sted med tydeligere tilhørighet og mulighetsrom (Seip, 2020a).

Antydninger om at et velment prosjekt innebærer det Solomon kaller en majoritær modus kolliderer altså med aktørenes opplevelse av egen motivasjon og innsats. Lignende kollisjoner kan oppstå når temaer som hvithetsprivilegier og strukturell rasisme tas opp, fordi de fleste enkeltpersoner ikke kjenner seg igjen i dem og ikke vil tillegges slike intensjoner – men de kan likevel være høyst reelle og maktbærende på systemnivå. Klarer vi å reflektere over egne praksiser på en måte som tar innover seg at vi er del av strukturer vi ikke selv har valgt, men likevel må ta tak i hvis de skal endres?

I Fargespill plasseres aktørene i en dobbeltposisjon som ressurspersoner som gjør Norge kulturelt rikere og mer fargerikt – samtidig som fortellingen om norsk majoritetsgodhet som tar minoritetsbarna inn i folden kan anes mellom linjene (jf. Gullestad, 2003; Solomon, 2016). Kanskje er det derfor bunadene og folketonene iblant får negative reaksjoner fra kritikere, fordi sammenstillingen (også når det ikke er bevisst intendert) kan minne for mye om norsk selvgodhet og blindhet for egne privilegier, mot et bakteppe av ugjestfri innvandringspolitikk. Å be aktørene framføre en koreografert variant av sin kultur innebærer å understreke forskjeller, og potensielt spille på stereotypier.

Samtidig, som en frisione fra resten av samfunnet, snur Fargespill i hvert fall delvis på det melaninhierarkiet som dominerer i storsamfunnet ellers. Dette kan gi en arena der man i stor grad (også!) har kulturell kapital i kraft av det ikke-norske, det «andre» (Pedersen & Moberg, 2017). I tillegg kan det ligge viktig støtte i at perspektivveksling og kulturpendling blir anerkjent som den spisskompetansen det er (Salole, 2018). Kanskje kan man her få nytte av flere valutaer – vi kan snakke om

mangfoldskapital, eller til og med en viss «melaninkapital». Dette forandrer ikke hele samfunnet, eller deltakernes verden, men kan utgjøre en motvekt til hvithetsprivilegier og konformitetskrav andre steder. Gode deltakelseserfaringer fra kulturlivet kan styrke de unge til å tre inn på andre arenaer med en tydeligere stemme og større selvtillit (Seip, 2020a).

Her foregår det altså flere ting samtidig. Det kan altså se ut som om anerkjennelsen av bidrag som stammer fra de ulike bakgrunnene til barna setter i gang nærmest motsatte prosesser i samme bevegelse: En myndiggjøring, i det deltakerne settes i en posisjon og gis en arena der de kan være medskapende og aktører i fortellingen de skaper sammen med de profesjonelle voksne – og en annengjøring, en posisjonering som noen fargerike «andre» i et samspill mellom forskjeller som ikke er fritt fra å speile grupperelasjonene i storsamfunnet.

Oppsummerende refleksjoner

Forhandlingene bak scenen og stadig nye skapende prosesser gjør at prosjekter som Fargespill stadig gjenskapes som gode arenaer å være på, samtidig som det ikke går av seg selv (Ifejilika, 2019; Kvaal, 2018b; Paus, 2018). Vekstpotensialet kan se ut til å avhenge av tid, tålmodighet og trygge relasjoner (Seip, 2020b). Anerkjennelsen av og spillet på forskjeller fungerer best når deltakerne gis reell medbestemmelse, noe en tidligere kritiker (Ifejilika, 2018) fant at kunne utgjøre forskjellen – at Fargespill er best når barna får være med og bestemme (Ifejilika, 2019). Å anerkjenne det de unge har med seg av erfaringer og kulturelt/kreativt materiale, kan samtidig posisjonere dem som representanter for sine grupper. Likevel vil nok de fleste foretrekke en verdsatt og «fargesterk» posisjon framfor usynlighet eller utenforskap.

For å oppsummere noen lærepunkter for kulturskolen og alle kulturaktører som vil skape inkluderende arenaer og framelske forskjellige deltakere: Prøv! Inviter inn barn fra ulike kanter, gjerne i samarbeid på tvers med mottaksskole, helsetjeneste og frivillig sektor. Lytt til hva barna allerede kan, og finn måter å bruke det og skape videre med det på. Lag noe sammen som viser hvem akkurat dere er akkurat nå. Gjør det på mange måter, med et spekter av modaliteter, så flest mulig kan få plass

til sitt uttrykk. Husk at tradisjoner lever og stadig skapes om. La barna få være i bevegelse, og gi dem muligheter til å overraske. Utfordre stadig egne kategorier og samfunnssystemet vi er en del av. Og ta dere god tid. Lek og le! Det er det mye sunn motstand og skaperkraft i. Slik kan vi bygge fargesterke arenaer hvor vi rommer og utgjør mangfold – og ikke lukker hverandre inne i båser, men heller åpner feltet.

Referanser

- Adams, T. E., Jones, S. L. H., & Ellis, C. (2015). *Autoethnography: Understanding qualitative research*. Oxford University Press.
- Afriyie, I. K. (2018). *Flerkulturelle kvinner i ledende posisjoner: Hvordan klarer flerkulturelle kvinner i ledende posisjoner å overvinne både kjønnsbarrierer og de hindringene innvandrere ofte møter i det norske arbeidsmarkedet og arbeidslivet?* [Masteroppgave, NLA Høgskolen]. NLA Brage. <http://hdl.handle.net/11250/2563206>
- Anundsen, T. W. (2014). *Mainstream or marginal? A study of the musical practices of three African immigrant performers in Norway* [Doktorgradsavhandling, Universitetet i Oslo]. AURA. <http://hdl.handle.net/11250/298678>
- Barth, F. (1969). *Ethnic groups and boundaries: The social organization of culture difference*. Universitetsforlaget.
- Bitsch, A. (2018). The micro-politics of emotions in legal space: An autoethnography about sexual violence and displacement in Norway. *Gender, Place & Culture*, 25(10), 1514–1532. <https://doi.org/10.1080/0966369X.2018.1442817>
- Borg, M. & Kristiansen, K. (2009). *Medforskning: A forske sammen for kunnskap om psykisk helse*. Universitetsforlaget.
- Bourdieu, P. (2011). The forms of capital. I I. Szeman & T. Kaposy (Red.), *Cultural theory: An anthology* (s. 81–93). Wiley-Blackwell.
- Brenna, L. R. & Solheim, M. C. (2018). Hvordan lede mangfold? *Praktisk økonomi & finans*, 34(3), 186–195. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-2871-2018-03-03>
- Chrysochoou, X. (2004). *Cultural diversity. Its social psychology*. Blackwell Publishing.
- Chrysochoou, X. (2018). Social justice in multicultural Europe. A social psychological perspective. I P. L. Hammack (Red.), *The Oxford handbook of social psychology and social justice* (s. 301–317). Oxford University Press.
- Collins, P. H. & Bilge, S. (2016). *Intersectionality*. Polity Press.
- Dahl, Ø. (2013). *Møter mellom mennesker. Innføring i interkulturell kommunikasjon*. Gyldendal Akademisk.

- David, E. J. R. (2014). *Internalized oppression: The psychology of marginalized groups*. Springer Publishing Company.
- Douglas, M. (2003). *Purity and danger: An analysis of concepts of pollution and taboo*. Routledge. (Opprinnelig utgitt 1968)
- Engbretsen, M. (Red.). (2015). *Det tredje språket: Multimodale studier av interkulturell kommunikasjon i kunst, skole og samfunnsliv*. Portal Akademisk Forlag.
- Gullestad, M. (2003). *Det norske sett med nye øyne: Kritisk analyse av norsk innvandringsdebatt*. Universitetsforlaget.
- Hamre, O., Saue, S., Bræin, I., Fauske, E., Lyslo, Ø. & Dillan, G. (2011). *Fargespill*. Fargespill.
- Hauge, M.-I. (2009). *Doing, being and becoming: young people's processes of subjectivation between categories of age* [Doktorgradsavhandling, Universitetet i Oslo]. DUO vitenarkiv. <http://urn.nb.no/URN:NBN:no-23356>
- Heine, S. J. (2015). *Cultural psychology* (3. utg.). W.W. Norton & Co.
- Hubinette, T. & Bayati, Z. (Red.). (2017). *Ras och vithet: Svenska rasrelationer i går och i dag*. Studentlitteratur.
- Høgskulen på Vestlandet. (2019). *IKP801 Interkulturell pedagogikk og fargespillmetodikk* [Emneplan]. <https://www.hvl.no/studier/studieprogram/emne/27/ikp801>
- Ifejilika, M. (2018, 20. april). Plass til mer enn glansbildet? *Ballade*. <https://www.ballade.no/folkemusikk/plass-til-mer-enn-glansbildet/>
- Ifejilika, M. (2019, 30. oktober). Fargespill endelig på barnas premisser. *Ballade*. <https://www.ballade.no/musikken-og-livet/fargespill-endelig-pa-barnas-premissers/>
- Jansen, A. (2013). *Narrative kraftfelt: Utvikling hos barn og unge i et narrativt psykologisk perspektiv*. Universitetsforlaget.
- Jansen, A. & Andenæs, A. (Red.). (2019). *Hverdagsliv, barndom og oppvekst. Teoretiske posisjoner og metodiske grep*. Universitetsforlaget.
- Jenkins, R. (2008). *Rethinking ethnicity* (2. utg.). Sage.
- Klevan, T., Karlsson, B. & Grant, A. (2019). Writing to resist; writing to survive. Conversational autoethnography, mentoring and the New Public Management academy. I J. Moriarty (Red.), *Autoethnographies from the neoliberal academy: Rewilding, writing and resistance in higher education*. Routledge.
- Kvaal, C. (2018a). Crossing affordances: Hybrid music as a tool in intercultural music practices. *Nordic Research in Music Education, Årbok 18*, 117–132.
- Kvaal, C. (2018b). *Kryssende musikkopplevelser. En undersøkelse av samspill i en interkulturell musikkpraksis* [Doktorgradsavhandling, Høgskolen i Innlandet]. INN Brage. <http://hdl.handle.net/11250/2561961>
- Løkken, B. I., Merom, D., Sund, E. R., Krokstad, S. & Rangul, V. (2020). Cultural participation and all-cause mortality, with possible gender differences: An 8-year

- follow-up in the HUNT Study, Norway. *Journal of Epidemiology and Community Health*. <https://doi.org/10.1136/jech-2019-213313>
- Paus, M. (2018). Vi trenger et «Fargespill» som går lenger. *Ballade*. <https://www.ballade.no/folkemusikk/vi-trenger-et-fargespill-som-gar-lenger/>
- Pedersen, A. E., & Moberg, F. (2017). Response to Thomas Solomon's article «The play of colors: Staging multiculturalism in Norway». *Danish Musicology Online*, 8, 45–52.
- Riis, A. H. (2019). Interculture: Concept, use and ethics between equality and difference. *European Journal of Social Sciences*, 2(2), 104–109.
- Salole, L. (2018). *Identitet og tilhørighet. Om ressurser og dilemmaer i en krysskulturell oppvekst*. Gyldendal Akademisk.
- Schuff, H. M. T. (2015). Flerstemte kultur møter. Multimodal integrering i et gospelkor. I M. Engebretsen (Red.), *Det tredje språket. Multimodale studier av interkulturell kommunikasjon i kunst, skole og samfunnsliv* (s. 66–84). Portal Akademisk.
- Seip, H. M. T. (2020a). *Playing our way: Participation, recognition and creativity as resources for growing up across cultures* [Doktorgradsavhandling, Universitetet i Oslo]. DUO vitenarkiv. <https://www.duo.uio.no/handle/10852/79436>
- Seip, H. M. T. (2020b). Recognition as a catalyst for agency. Experiences from an intercultural art project for young people. *Annals of Cultural Psychology*, 161–183.
- Sibeko, G. (2019). *Rasismens poetikk*. Ordatoriet.
- Skanding, M. (2016, 27. juni). Kritikkens plass på paletten. *Ballade*. <https://www.ballade.no/kunstmusikk/kritikkens-plass-pa-paletten/>
- Solomon, T. (2016). The play of colors: Staging multiculturalism in Norway. *Danish Musicology Online Special Edition*, 187–201.
- Taylor, C. (1997). The politics of recognition. I A. Heble, D. P. Pennee & J. R. Struthers (Red.), *New contexts of Canadian criticism* (s. 25–73). Broadview Press.
- Taylor, C. (2012). Interculturalism or multiculturalism? *Philosophy & Social Criticism*, 38(4–5), 413–423.
- Vassenden, A. (2011). Hvorfor en sosiologi om norskhet må holde norskheter fra hverandre. *Sosiologi i dag*, 41(3–4).